

Küreselleşme, Servet Eşitsizliği ve Demokrasi Üçgeni Üzerine

Ziya ÖNİŞ*
Ezgi ÖZÇELİK**

Öz: Bu çalışmanın amacı, ekonomik eşitsizlik araştırmalarında giderek daha çok ilgi çekmeye başlayan servet eşitsizliği olgusuna dair güncel verileri değerlendirmek ve bu olgunun küreselleşmeye ve demokrasinin geleceğine yönelik olumsuz etki ve yansımalarını tartışmaktır. Servet eşitsizliği sorununun gelişmiş “küresel kuzey” ve yükselen “küresel güney” ülkelerinin ortak sorunu olduğu çalışmamızda açıkça vurgulanmaktadır. Gelişmiş ülkeler düzeyinde servet eşitsizliğinin, özellikle ABD bağlamında, çok ciddi boyutlara ulaşması, yükselen ülkeler açısından da Çin'in diğer BRICS ülkelerine göre daha iyi bir konumda olması dikkat çekici bulgular arasında yer almaktadır. Türkiye'nin, Rusya ile birlikte, servet eşitsizliği sorununun en yüksek seviyelerde yaşanan ülkeler arasında yer alması özellikle üzerinde düşünülmesi gereken kaygı verici diğer bir gelişme olarak nitelendirilebilir.

Anahtar Kelimeler: Servet eşitsizliği, Siyasal meşruiyet, Yükselen ekonomiler, Gelişmiş ülkeler, Türkiye

On the Globalization, Wealth Inequality and Democracy Triangle.

Abstract: Scholars interested in problems of inequality are paying increasing attention to the issue of wealth inequality. The paper attempts to provide a broad picture of trends relating to wealth inequality on a global scale. It attempts to highlight the negative implications of rising wealth inequality for the future of just globalization and democratic development. One of the main findings of the paper is that wealth inequality is an equally serious problem for the "global North" and the "global South". Within the global North, wealth inequality is most serious for the case of the United States, whilst in the context of the global South, China constitutes a clear outlier, with a relatively favorable pattern in terms of wealth inequality. Finally Turkey has experienced serious increases in wealth inequality in recent years and currently occupies the second position in the wealth inequality league table next to Russia, a negative

* Profesör, Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,

** Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Yüksek Lisans Öğrencisi

development, requires serious re-thinking about Turkey's current development strategy.

Keywords: Wealth inequality, Political legitimacy, Emerging economies, Developed countries, Turkey

Giriş

Yoksullukla mücadele eden sivil toplum kuruluşlarından Oxfam'ın 2017'de yayınladığı rapora¹ göre, dünyanın en zengin sekiz insanı² yeryüzünde yaşayan en fakir 3.6 milyar insan ile eşit miktarda servete sahiptir. Küresel servet eşitsizliği son yıllarda sadece Oxfam'ın değil, Credit Suisse gibi büyük finansal kuruluşların, OECD ve Dünya Bankası gibi uluslararası örgütlerin de üzerine detaylı araştırmalar yürüttüğü, dünya çapında ilgi gören bir olgu haline gelmiştir. Güncel veriler, giderek artan bir eşitsizlik tablosunu gözler önüne sermekte; hem küresel boyutta hem ayrı ayrı ekonomilerde servet adaletsizliğinin altını çizmektedir. Bununla beraber demokrasinin arzulan ve benimsenen bir siyasi rejim olarak tahtı giderek daha çok sarsılmaya başlamış ve küresel kuzey ile güneyde son yıllarda önemli siyasi ve ekonomik dönüşümler gerçekleşmiştir.

Gelişmiş ülkelerde zayıf ekonomik büyüme performansı, eski etkisini yitiren sosyal devlet anlayışı ve demokratik değerlerin sağ popülist akımlar tarafından hedef alınması gözlemlenmektedir. Öte yandan yükselen ekonomilerde ekonomik büyüme ivmesinin düşüşü, ekonomik ve siyasi gücün dengesiz dağılımı ve giderek daha çok benimsenen küresel bir model olarak “stratejik kapitalizm” gibi olgular gündeme gelmektedir. Tüm bu değişimlerin ortasında servet eşitsizliğinin son 80 yılın en yüksek seviyelerine ulaşması, sadece eşitsizliğin kendinden kaynaklanan sorunlar sebebiyle değil, aynı zamanda küreselleşme ve demokrasinin geleceği tartışmalarıyla ilişkili olarak da önem arz etmektedir. Bu kapsamda, bu makalenin amacı, güncel servet eşitsizliği verilerini değerlendirirken bu olgunun küreselleşmeye ve demokrasinin geleceğine dair etki ve yansımalarını tartışmaktır. Her ne kadar asıl odak noktası servet dağılımının etkileri olsa da, makalede küreselleşme, eşitsizlik ve demokrasi olguları bir üçgenin birbiriyle sürekli etkileşim halinde olan üç köşesi gibi değerlendirilip ele alınmıştır. Diğer bir deyişle, bu üç olgu arasında çok yönlü ve katmanlı bir etkileşim olduğu vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak servet eşitsizliği olgusu ve bu olgunun önemi ele alınmıştır. Daha sonra sırayla gelişmiş ülkelerdeki ve yükselen ekonomilerdeki servet eşitsizliği eğilimleri incelenmiştir. Dördüncü bölümde Türkiye'deki servet dağılımının dinamiklerine odaklanılmıştır. Devamında gelişmiş ülkeler ve yükselen ekonomilerdeki servet dağılımı eğilimleri ile ilgili karşılaştırmalı bir değerlendirme

¹ Oxfam International, 2017, An Economy For the %1.

² Sırayla; Bill Gates, Amancio Ortega Gaona, Warren E. Buffett, Carlos Slim Helú, Jeff Bezos, Mark Zuckerberg, Lawrence J. Ellison ve Michael R. Bloomberg.

sunulmuştur. Bu kısımda özellikle servet eşitsizliğinin demokrasi ile ilişkisi üzerine bir tartışmaya yer verilmiştir. Sonuç kısmında ise servet eşitsizliğini küresel seviyede ele almak için sunulabilecek çözümler değerlendirilmiştir.

Servet Eşitsizliği

Servet eşitsizliğinin bir çalışma konusu olarak önemini anlamak için ilk olarak servetin tanımını yapmak ve insan hayatındaki etkisini kavramak gerekmektedir. Servet bir kimsenin sahip olduğu ve piyasa değeri olan mal, mülk ve finansal varlıklarının toplamıdır. Ev ve arsadan değerli taş, şirket hissesinden bankadaki paraya kadar birçok gerçek ve finansal varlık bir kişinin servetini oluşturabilir. Serveti önemli kılan etmenlerden başlıcaları, beraberinde getirdiği siyasi güç, ekonomik etki, sahibine sağladığı fırsatlar ve üzerinden elde edilebilen gelirdir. Bu etmenler dikkate alındığında, aslında servet eşitsizliğini önemli kılanın da servetin yansımaları olan siyasal ve sosyal etki alanlarındaki eşitsizlik olduğunu söylemek mümkündür. Servet eşitsizliği ve onun diğer alanlarda yarattığı eşitsizliklerin sonuçlarına ek olarak ülke ekonomisi veya küresel ekonomik dinamikler üzerindeki sonuçları da önem taşımaktadır.

Gelire kıyasla servetin nesilden nesile kalıcı etkileri daha büyüktür. Örneğin, ebeveynlerin birikim seviyesi çocuklarının eğitim düzeyini ve alınan eğitimin kalitesini etkiler (Doren ve Grodsky, 2016; Friedline vd., 2015; Jez, 2014). Kişilerin eğitim düzeyi ve aldıkları eğitimin kalitesi arttıkça gelecekte işsiz kalma riskleri azalır. Ayrıca daha fazla servete sahip olan ailelerin çocuklarının kendileri gibi ekonomik açıdan avantajlı durumda olan insanlarla bağlantıları daha güçlü olacağından, bu bağlantılar yoluyla daha çok kazanç getiren bir pozisyona yerleşme ihtimalleri de artar (Conley, 1999; Pfeffer, 2011). Servetin etkilerini benzer şekillerde sağlık hizmetlerine erişimde de gözlemlemek mümkündür. Özellikle ABD gibi sağlık sektörünün büyük ölçüde özelleştirildiği ülkelerde kişilerin yaşam süreleri ve sağlık durumları ile servetleri arasında pozitif bir bağlantı olduğu anlaşılmıştır (Attanasio ve Hoynes, 2000; Bond Huie vd., 2003; Hurd ve Kapteyn, 2003; Semyonov vd., 2013). Servetin nesiller arası etkisinin önemli bir kaynağı da yukarıda sıralanan etkilerin evlenilen kişi, evlilik ve doğum zamanı kararlarını şekillendirmesine dayanır (Schneider, 2011; Addo, 2014; Nau vd., 2015).

Servetin siyasal üzerindeki etkileri de giderek daha çok ilgi çeken bir araştırma konusu haline gelmiştir (Scheve ve Stasavage, 2017; Acemoğlu vd., 2015; Haggard ve Kaufman, 2012). Çalışmalar, zengin insanların siyasi kararlar ve politika süreçleri üzerindeki etkileri ile ilgili demokratik açıdan kaygı doğuran sonuçlara işaret etmektedir. Zira demokrasi bir rejim biçimi olarak her bir vatandaşın siyaseti yönlendirirken eşit oy ve etki hakkına sahip olması gerektiği prensibine dayanmaktadır. Oysaki en zengin %1 ve hatta %0.1'lik kesimin etkisinin katlanarak arttığı, ABD'de Donald Trump gibi bir milyarderin başkan seçildiği bir dünyada, plütokraziye dayalı bir gelecek endişesi akademik tartışmaları giderek daha çok işgal

etmeye başlamıştır. Öte yandan alt sınıfın memnuniyetsizliklerinin bir yansıması olarak değerlendirilen sağ popülist hareketler de yabancı düşmanlığı veya hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması gibi taleplerle demokratik ideallerin altını oymaktadır. Sonuçta, gelir eşitsizliğinden farklı olarak servet dağılımındaki farklılıklar siyasi statü ve güç eşitsizliğini de beraberinde getirme tehlikesi taşımaktadır. Bu durumda gerek küresel gerekse ülke bazında giderek artış gösteren servet eşitsizliği olgusu demokratik rejimleri istikrarsızlaştırma tehlikesi yaratmaktadır.

Servet dağılımındaki eşitsizliğin sosyal ve siyasi etkilerine ek olarak makroekonomik sonuçları da vardır. Giderek daha yüksek oranda servetin en zengin insanların elinde toplanması ve dolayısıyla bu kümelenmenin diğer gelir gruplarının aleyhine işlemesi ekonomiyi daha istikrarsız bir hale getirmekte ve yer yer ekonomik krizlere sebep olmaktadır. Bu durumun yakın geçmişteki en çarpıcı örneği 2008 küresel finansal krizi olmuştur. Dünya Eşitsizlik Raporu'na (2018: 216) göre ABD'de 2009 ile 2012 yılları arasında hane başına düşen gerçek servet miktarı en zengin %0.1'lik kesim için yılda %7.9 artarken alttaki %90'lık kesimde %0.6 azalmıştır. 2008 krizine neden olan sistem, birikimiyle yatırım yapan varlıklı insanlar ile mülkiyete sahip olmak isteyen fakat yeterli birikimi olmayan dezavantajlı grupları riskli bir şekilde bir araya getirmiştir. Kısa süre içerisinde servet dağılımında dezavantajlı konumda olan ailelerin konut finansman sisteminin gerekliliklerini karşılayacak birikim ve gelire sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Yüklü miktarda yatırımın karşılıksız kalması ve aracı finans kuruluşlarının borçlarını ödeyememesi sonucu sistemde bir dizi zincirleme iflas dalgası oluşmuş ve ABD'de başlayan finansal kriz kısa sürede küresel bir boyut kazanmıştır. Küresel finansal kriz sonucu işsizlik oranları ve yoksulluk artmış; servet eşitsizliğinin tetiklediği krizin faturası en çok servet dağılımında aşağıda kalanlara yansımıştır. 2008'den beri ise servet eşitsizliği artmaya devam etmektedir.

Sosyal, siyasal ve ekonomik sonuçlarına ek olarak servet ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi anlamak da servet eşitsizliğinin neden ve sonuçlarını kavramak açısından önemlidir. Servet eşitsizliği gelir eşitsizliğindeki artışın hem sebebi hem de sonucu olarak değerlendirilmelidir. Aile üyeleri belirli bir seviyenin üzerinde birikime sahip olan bir insanın içinde bulunduğu koşullar, o insanın kazanacağı gelir düzeyini etkilerken, kişinin gelir düzeyi de birikim ve yatırım seviyesini etkiler. Ayrıca servet, kişilerin ve ailelerin gelir düzeylerindeki olumsuz dalgalanmaların etkilerini azaltma gücüne sahiptir. Killewald ve diğerlerine göre (2017: 390) göre gelir ve servet arasındaki bağın yetişkinliğin ilerleyen yıllarında kuvvetlenmesine dair var olan veriler, servetin biriken ve oranlı olarak büyüyen yapısını doğrulamaktadır. Her ne kadar geçtiğimiz çeyrek yüzyılda gelir ile servet arasındaki ilişki zayıflamış olsa da her iki ekonomik gösterge arasındaki örtüşme hala dikkate değerdir. Örneğin, 2010'da ABD'deki en zengin %1'lik kesim tüm gelirin %21'ini kazanmıştır (Collins, 2012).

Servet eşitsizliğinin makroekonomik istikrar üzerindeki olumsuz etkileri ile 2008 krizini takiben ortaya çıkan Wall Street İşgali gibi toplumsal hareketler

özellikle servet dağılımının en üst %1 ile %0.1'lik dilimine olan ilgiyi giderek arttırmıştır. Öte yandan servet eşitsizliği meselesini en zengin %1'lik kesim ve bu kesimin kalan %99 ile kıyaslanması şeklinde ele almak her ne kadar sembolik açıdan güçlü bir yaklaşım olsa da konuyla ilgili çok yönlü bir analiz yapmaya elverişli değildir. Sadece en zenginlere odaklanmak hem %1 ile %99 içerisindeki farklılıkları görmeyi engelleyen indirgemeci bir bakış açısı sunmakta (Collins, 2012) hem de %1'lik kesimin servetlerinin tamamını açıklamıyor olmaları ihtimalini göz önünde bulundurduğumuzda eşitsizliği olduğundan daha düşük seviyede tahmin etmeye sebep olmaktadır.

Servet eşitsizliğinin standart ölçüm yöntemleri genellikle hane halkı anketlerine dayandıkları için en zenginlerin mal varlıklarını olduğundan az tahmin etme riski taşımaktadır. Zira en zenginlerin mal varlıklarının tamamını açıklamayacakları ve günümüzde vergi cennetlerine kaçırılan kayda değer servet miktarları düşünüldüğünde bu risk daha gerçekçi bir hal almaktadır. Sadece bu durum bile servet olgusunun ulus devlet kavramının ötesine geçmiş olduğunun göstergesidir.

1929'da dünyada en zengin %1'lik kesim toplam servetin %44'üne sahipti. Dünya savaşları sonrasında servet eşitsizliği kayda değer oranda azalmış olsa da 2003 yılında bu oran tekrar %36.5'e yükselmiştir (Phillips, 2003: 68). 2008 küresel finansal krizi ve sonrasında yaşanan gelişmeler ise bu oranın giderek daha da artmasına ve bugünlerde 1929 seviyesine tekrar yaklaşmasına sebep olmuştur. Bu süreçte yaşanan en kritik dönüşümlerden bir tanesi servetten elde edilen gelirdeki artış olmuştur. Chuck Collins'e göre (2012) günümüzde çok büyük bir servete sahip olmanın en büyük sırrı en başta katlanıp büyüyebilecek bir servete sahip olmakta saklıdır. Küresel servet eşitsizliğinin artışında belirleyici etkiye sahip gruplar %0.1 ile %0.01'lik kesimler ve bu kesimlerin servet dağılımı yüzdesinden aldıkları artan paydır (Dünya Eşitsizlik Raporu, 2018: 203). Zaten yüksek olan ve giderek artan ülke içi gelir eşitsizliği nedeniyle dünyadaki en zengin %1'lik kesimin mensupları, 1980'den beri devam eden ekonomik büyümeden en fakir %50'ye kıyasla iki kat daha fazla fayda sağlamıştır (Dünya Eşitsizlik Raporu, 2018: 11).

Gelişmiş Ülkelerdeki Dönüşümler

Ekonomik büyümenin giderek yavaşladığı ve liberal demokratik değerlerin aşırı siyasi eğilimler karşısında eski baskınlığını yitirmeye başladığı Batı ülkelerinde, tüm bu dönüşümün açıklamalarından biri olma potansiyelini taşıyan ekonomik eşitsizliğin dinamiklerini anlamak ve analiz edebilmek kritik bir ihtiyaç haline gelmiştir. Hala demokratik kabul edilseler de son yıllarda gerek ABD'nin gerek Avrupa ülkelerinin siyasal rejimlerinde belirli yapısal sorunlar baş göstermiştir. Bir zamanlar demokrasinin küreselleşmesinde öncü rol üstlenen bu ülkelerin çoğunu şimdi sorunlu demokrasiler olarak değerlendirmek mümkündür. Bu kapsamda, hızla artan servet eşitsizliği meselesini bu ülkelerin yakın ekonomik geçmişlerinden ve demokrasilerindeki sorunlardan bağımsız değerlendirmek hatalı olacaktır.

ABD servet dağılımında diğer gelişmiş ülkelerden farklı dinamiklere sahiptir. Her ne kadar servet eşitsizliği 1980'lerden bu yana çoğu gelişmiş ülkede artmışsa da ABD'de bu artışın hızı çok daha yüksek olmuş ve özellikle en zengin %1'lik kesim ile toplumun kalanının sahip olduğu servet yüzdeleri arasındaki uçurum giderek artmıştır (Dünya Eşitsizlik Raporu, 2018: 12). Oysaki 60 yıl öncesinin ABD'sinin çok daha demokratik bir servet dağılımına sahip olduğu bilinmektedir. Ülkede 1980 sonrası servet eşitsizliği artış seviyesinin nedeni olarak, gelir eşitsizliğinde de olduğu gibi, neoliberal politikalar ve giderek artan finansallaşma gösterilebilir. Yine Dünya Eşitsizlik Raporu'nun değerlendirmesine göre ise servet dağılımındaki adaletsizliğin en önemli sebebi 1980 sonrası artan gelir ve tasarruf oranlarındaki eşitsizliktir.

Hem finansallaşma dalgası hem de gelir ve tasarruf oranı eşitsizlikleri ülke içi ve hatta küresel servet dağılımı üzerinde etkisini en net şekilde 2008 kriziyle göstermiştir. 2000 ile 2007 yılları arasında servet eşitsizliğinin artış hızı gelir eşitsizliğinden daha düşük kalmışsa da krizle beraber tablo değişmiştir. 2008 krizi ile birlikte ABD'de birçok aile evini ve birikimlerini kaybederken giderek daha çok borçlanmıştır. Buna paralel olarak, ülkedeki en zengin %1'lik kesimin ise 2007-2010 yılları arasında servet dağılımındaki payları artmıştır (Keister, 2014). Kriz sonrasında gerçekleşen Wall Street İşgali, krizlerin etkileri daha derinden hissedildikçe insanların servet eşitsizliğine giderek daha fazla tepki göstermeye başladıklarının göstergesidir.

ABD'de ırklar arası servet dağılımındaki eşitsizlik de ülkedeki yüksek eşitsizlik seviyesinin önemli sebeplerindedir. Kuhn ve diğerlerine göre (2018) ABD'de geçtiğimiz yetmiş yıl süresince beyazlar ile Afrikalı Amerikalılar arasında gelir ve servet dağılımında kayda değer bir ilerleme kaydedilmemiştir. Afrikalı Amerikalılar ile beyazlar arasındaki servet eşitsizliği seviyesi ırksal gelir eşitsizliğinden daha yüksektir. Irklar arası servet eşitsizliği, miras ve ev sahibi olma gibi değişkenlerin Afrikalı Amerikalıların gelir ve fırsat eşitliği bakımından elde edilen kazanımların olumlu etkisini azaltma ve hatta yok etme ihtimali olduğunu göstermektedir (Shapiro, 2004: 2). Ayrıca Jones ve Schmitt (2014)'e göre üniversite mezunu olmak da Afrikalı Amerikalıların ekonomik ayrımcılığa uğrama ihtimallerini ortadan kaldırmamaktadır. Tüm bu araştırmalar ve bulgular ABD'de daha demokratik bir gelecek için ırksal eşitsizlik ve bunun servet dağılımına yansımaları açısından daha çok yol kat edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

ABD'deki eğilimden farklı olarak Avrupa ülkeleri ve Kanada'da servet eşitsizliğindeki artış özellikle yirminci yüzyılın ikinci yarısı itibarıyla uzun vadede tutarlı bir azalma göstermiştir (Matteo, 2018: 3). Artış hızındaki azalmaya ek olarak, Avrupa ülkelerinde servetin de ABD'ye kıyasla geçtiğimiz yüzyıl boyunca daha eşit dağıldığını söylemek mümkündür. Oysaki yirminci yüzyılın ilk yıllarında ekonomik eşitsizlik açısından Avrupa ülkeleri çok daha iç karartıcı bir tabloya sahip olmuşlardır. Gelişmiş ülkeler arasındaki bu farklılaşan servet dağılım ve eşitsizlik artış hızını açıklayabilmek için ülkelerin uzun vadeli ekonomik ve sosyal politikalarına odaklanmak gerekmektedir. Aksi halde, örneğin ABD, Kanada ve

İngiltere'deki servet eşitsizliği seviyelerindeki farklılıkları tarihsel, kültürel veya dilsel farklılıklarla açıklamak bu ülkelerin değinilen açılardan benzerlikleri göz önünde bulundurulduğunda mümkün gözükmemektedir.

Her ne kadar iki Dünya Savaşı sonrasında gelişmiş ülkelerin hepsinde eşitsizlik seviyeleri azalmış olsa da Avrupa ülkeleri bu süreci ABD'den farklı yaşamışlardır. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Avrupa'da servet eşitsizliği seviyeleri ABD'ye kıyasla daha yüksek iken Büyük Buhran ve dünya savaşları sonrasında güçlenen sendikalaşma hareketleri, artan oranlı vergilendirme pratikleri, kamulaştırma dalgası ve benzeri politikalar orta sınıfın giderek güçlenmesine sebep olmuştur. 1980 sonrasında ABD'de Reagan ve İngiltere'de Thatcher hükümetlerinin başa gelişiyle beraber her iki kıtada servet eşitsizliği neoliberalizm ile birlikte tekrar artsa da, Avrupa'da bu artış ABD'den çok daha sınırlı seviyede gerçekleşmiştir. 2018 yılında yayınlanan Dünya Eşitsizlik Raporu'na göre bu farklılığın sebeplerinden biri Avrupa'da o dönemdeki görece düşük seviyedeki gelir eşitsizliği, öteki ise orta sınıfın birikimlerinin değerlendirilmesine sebep olarak orta ve üst kesimler arasındaki dengesiz dağılımın etkilerini azaltan ev fiyatlarındaki artıştır.

Avrupa'da servet dağılımında daha eşitlikçi bir eğilim olmasının bir diğer sebebi olarak ise refah politikaları gösterilebilir. Her ne kadar günümüzde refah devletinin çöküşü tartışılıyor olsa da, özellikle İskandinav ülkeleriyle özdeşleşen kamusal sağlık ve eğitim hizmetleri, var olan servet dağılımının etkilerine karşı bir tampon görevi görerek eşitsizliğin derinleşmesinin önüne geçmiştir. Refah devleti politikalarının servet dağılımına yansımalarını günümüzde zengin kesimlerin ellerinde bulundurdukları servet oranlarına bakarak görmek mümkündür. Örneğin, 2012 verilerine göre Norveç'te servetin %50.1'i en zengin %10'luk kesime aitken ABD'de aynı kesimin sahip olduğu oran %77.2'dir. Aradaki oransal fark en zengin %1'lik kesim ele alındığında daha da büyümekte ve oran Norveç'te %17.9 iken ABD'de %41.8 olarak hesaplanmaktadır (Zucman, 2016: 42).

Özetle, gelişmiş ülkelerde servet eşitsizliğini ikiye ayıracak olursak bir tarafta görece daha eşit dağılıma sahip Avrupa ülkeleri öteki tarafta ise eşitsizliğin oldukça yüksek olduğu ABD'yi konumlandırmak mümkündür. Yüz yıl kadar önce servet eşitsizliği Avrupa ülkelerinde daha yüksek iken günümüzde tablo tersine dönmüştür ve ABD dünyadaki en eşitsiz ekonomik dağılıma sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Üstelik ABD'de zengin kesim ile orta ve alt sınıflar arasındaki fark 2008 finansal krizi ile birlikte iyice belirginleşmiş ve krizin faturası toplumun servet sahibi olmayan veya birikimi oldukça kısıtlı olan kesimlerine kesilmiştir. Ülkede servet dağılımındaki eşitsizliklerin bir diğer sebebi ise ırksal eşitsizliklerdir. Geçtiğimiz dönemlerde belirli toplumsal hareketler sonucu Afrikalı Amerikalılarla beyazlar arasında gelir ve fırsat eşitsizliği seviyeleri azalmış olsa da kazanımlar hala kırılgan gözükmemekte ve ırksal servet eşitsizliği açısından ise kayda değer bir iyileşme görülmemektedir. Öte yandan Avrupa ülkeleri hem ABD'ye hem de dünyanın diğer bölgelerine kıyasla servet dağılımı bakımından daha düşük eşitsizlik seviyelerine sahiptirler. Gerek ev fiyatlarının ev sahibi orta sınıfların lehine gösterdiği artış gerek

Avrupa devletlerinde uzun yıllar başarılı şekilde uygulanmış olan refah politikaları ve bunların nesiller arası servet eşitsizliğini arttıran faktörlere karşı gördükleri tampon görevi, bu görece düşük eşitsizlik seviyelerinin açıklaması olarak değerlendirilebilir.

Yükselen Ekonomilerde Servet Eşitsizliği

Liberal demokratik değerlerin ve Batı tipi kapitalist modelin küresel çapta tehdit altına girmesiyle beraber ortaya çıkan alternatif model arayışı, özellikle BRICS ülkelerindeki gibi hızla yükselen ekonomilerin küresel bağlamda önemini arttırmıştır. Son 20 yılda sahip oldukları ekonomik büyüme oranlarıyla dikkatleri üzerine çeken bu ülkelerde siyasi rejimler ise gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok daha çeşitlidir. Küresel ekonomide Batı egemenliğine meydan okuyan yükselen ekonomilerin gerek büyüme hızlarındaki gerek siyasi rejimlerindeki dalgalanmalar, bu ülkelerdeki ekonomik eşitsizlik eğilimlerini giderek daha önemli kılmaktadır. Zira Batı'ya karşı yeni siyasi ve ekonomik alternatifler sunan bu ülkelerin örnek alınması halinde var olan gelir ve servet eşitsizlik seviyelerine sebep olan etkenlerin de küreselleşme ve yayılma ihtimali vardır. Her ne kadar ülke içi servet son yıllarda yükselen ekonomilerde daha eşit bir dağılıma sahip olmaya başlamışsa da (Allianz Raporu, 2017), Tablo 3'e bakıldığında Çin dışında tüm BRICS ülkelerinin servet eşitsizliğinin en yüksek olduğu 15 ülke arasında yer aldığı görülmektedir.

BRICS ülkelerinin demokratik ayağını oluşturan Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika'nın üçünde de en zengin %10'luk kesim ülke içi servet önemli bir kısmını elinde bulundurmaktadır. Her ne kadar oldukça farklı siyasi tarihleri ve yapıları olsa da, bu ülkelerde son 20 yılda elde edilen başarılı ekonomik büyüme rakamları ve sınırlı sayıda zenginin elinde toplanan yüklü miktarda servet, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika'yı servet eşitsizliği çerçevesinden ele almayı anlamlı kılmaktadır. Ek olarak, dünyanın kalanında olduğu gibi bu üç ülkenin de demokratik rejimlerinde ortaya çıkan sorunlar, servet eşitsizliği ile demokrasi arasındaki bağlantıyı ve bu bağlantının küresel yansımalarını anlamamıza yardımcı olabilir.

Dünyanın ikinci en büyük nüfusuna sahip olan Hindistan'ın servet dağılımı ve performansı oldukça karmaşık eğilimler barındırmaktadır. Yeni Dünya Serveti'nin güncel raporuna göre Hindistan 2016-2017 yılları arasında %25 gibi bir oranla en hızlı büyüyen servet piyasasına sahiptir. Çok fazla sayıda girişimciye sahip olması, başarılı kabul edilen eğitim sistemi ve hızla gelişen emlak, sağlık ve medya piyasalarıyla dikkat çeken Hindistan, ayrıca yine aynı rapor tarafından servet birikimiyle önümüzdeki yıllarda öne çıkması beklenen 10 şehirden 6'sına sahiptir (New World Wealth Report, 2018: 14). Birçok Hindistanlı milyoner ülke dışına çıkmakta fakat her yıl daha fazla sayıda yeni milyoner Hindistan ekonomisine dâhil olmaktadır. Ancak tüm bu olumlu gelişmelerin aksine Hindistan servet eşitsizliğinin çok yüksek olduğu bir ülkedir. 1990'lı yıllarda hızlanan ekonomik liberalleşme

süreci ekonomik büyümeyi tetiklerken ülke içi eşitsizliği de yaygınlaştırmıştır. Tüketim ve gelir eşitsizliğinden çok daha yüksek olan servet eşitsizliği meselesi, tüm başarılı girişimci hikâyeleriyle eş zamanlı var olan ve toplumun kayda değer bir kısmını etkileyen fakirliğe de işaret etmektedir. Credit Suisse'in Dünya Servet Raporu'na göre küresel servet dağılımının dezavantajlı yarısında çok sayıda Hindistanlı bulunmaktadır (2017: 10). Büyüme başarılı şekilde devam ettiği 'Modicare' gibi toplumun önemli bir kesimini kapsayıcı politikalarla siyasi meşruiyetini sürdürmeyi başaran Hindistan siyasi rejiminin, aynı meşruiyeti, var olan eşitsizlik seviyeleri ve hükümetin dışlayıcı Hindu milliyetçisi söylemleriyle yavaşlayan bir ekonomik büyüme durumunda ne şekilde devam ettireceği merak konusudur.

Uzun yıllardır ekonomik eşitsizlik seviyeleri yüksek olarak bilinen Brezilya ve Güney Afrika'da da durum Hindistan'dan pek farklı değildir. Gelir eşitsizliğinin eskiden beri en yüksek olduğu ülkelerden biri olarak bilinen Brezilya'da uluslar aşırı şirketlerin ülke ekonomisindeki belirleyici rolü ve devletten gördükleri destek, ülkedeki zengin kesimin siyasi kararlar üzerindeki etkisini sorgulatmaktadır. 2018 yılında Brezilya'nın yeni başkanı olarak seçilen aşırı sağcı ve muhafazakâr olarak bilinen Jair Bolsonaro'nun yönetiminde ülkedeki servet dağılımının geleceği umut vaad etmektedir. Diğer yandan, ırk ayrımcılığının hala ekonomik hayatı şekillendirdiği Güney Afrika'da da servet eşitsizliği seviyesi oldukça yüksektir ve servet dağılımı gelir veya tüketime kıyasla daha eşitsizdir. Tablo 3'e göre Güney Afrika servet dağılımı en eşitsiz olan 15 ülke arasında yer alırken, Tablo 2'de ise 2015-2016 yıllarında ülkede kişi başına düşen servet miktarındaki azalma görülmektedir. Tüm bu gelişmeler ışığında, ilk olarak demokratik BRICS ülkelerinin gerçekten ne kadar demokratik olduklarının belirsizliği dikkat çekicidir. Her ne kadar yolsuzluk ve adaletsizliğe ses çıkarmak bu ülkelerde hala Rusya ve Çin gibi otoriter devletlerle yönetilen ülkelere kıyasla daha mümkün olsa da, Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika'nın kendi ekonomik eşitsizlik dinamikleri ve son yıllarda Batı ülkeleriyle paralel şekilde radikal akımlara sahne olan siyasi ortamları dikkat çekicidir.

Otoriter ve yükselen ekonomilerde de eşitsizlik eğilimleri tek tip değildir. Rusya Federasyonu son yıllarda servet eşitsizliği en yüksek olan ülkeler sıralamasında istikrarlı şekilde ilk sıradadır. Ülkede 1995 yılında en zengin %1'lik kesim ülkedeki toplam servetin %22'sine sahipken 2015 yılında bu yüzde neredeyse ikiye katlanarak %43 olmuştur (Dünya Eşitsizlik Raporu, 2018, ss.206). Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra özellikle 2000'lerin başına kadar çok hızlı ve neredeyse kontrolsüz bir ekonomik dönüşüm geçiren Rusya'da, bu süreçte bazı kilit sektörleri ele geçirmeyi başaran oligarklar ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan Rus ekonomisi 2000'lerde başarılı büyüme rakamlarına ulaşmıştır. Putin döneminde gerçekleşen bu ekonomik başarı devam ettiği sürece orta sınıfın geliri yükselmiş ve büyümenin sonuçları geniş halk kitlelerine yansımış olsa da ülke siyasi açıdan dışlayıcı özellikler taşımaktadır (Öniş, 2014: 18).

Tablo 1: Bölgelere Göre Servet Dağılımında Orta Sınıf

Bölge	Kişi sayısı (milyon cinsinden)
Çin	561
Asya'nın kalanı	88
Latin Amerika	64
Doğu Avrupa	53
Batı Avrupa	138
Kuzey Amerika	104
Güney Afrika/Okyanusya	17
Toplam	1025

Kaynaklar: National Central Banks and Statistics Offices, UN Population Division, UNU WIDER, World Bank, Allianz SE.

BRICS ülkeleri içerisinde ülke içi servetin diğerlerine kıyasla daha eşit dağıldığı ülke Çin'dir. Ülkenin uzun yıllar sahip olduğu yüksek büyüme rakamları ve uygulanan ekonomik reformlar Çin halkının yoksul kesimlerinin ekonomik olanaklarını arttırmış ve asgari gelirin artmasına sebep olmuştur. Ayrıca başarılı makroekonomik büyüme rakamları giderek daha çok kişinin gerçek ve finansal varlık sahibi olmasıyla sonuçlanmıştır. Tablo 1'e bakıldığında bu sürecin bir yansıması olarak küresel servet dağılımında orta sınıf olarak kabul edilen kesimin kayda değer bir bölümünün Çin'de bulunduğu görülmektedir. Öte yandan "stratejik kapitalizm" modelinin en önemli örneği sayabileceğimiz ülke, uluslar aşırı şirketlerle oldukça detaylı pazarlıklar sonucunda ilişkiler kurmakta ve Rusya'dan farklı olarak özelleştirme deneyimini kamu iktisadi teşebbüslerindeki (KİT'ler) değişimlerle sınırlı tutmaktadır. Çin'de gerek uluslararası şirketlere gerekse ülke içerisindeki zengin kesime "stratejik kapitalizm" adı altında diğer ülkelere kıyasla daha sınırlı seviyede verilen ayrıcalıklar düşük eşitsizlik seviyelerinin sebebi olabilir. Öte yandan Çin'de hala kırsal kesim ile kent nüfusu arasında ciddi bir eşitsizlikten bahsetmek mümkündür. İnsanların kırdan kente göçü uzun yıllar *hukou* sistemiyle devletin sıkı kontrolü altında tutulduğu için iki grup arasındaki ekonomik eşitsizlikler ile eğitim ve fırsat eşitsizlikleri oldukça derinleşmiştir.

Her ne kadar eşitsizlik seviyesi diğer BRICS ülkelerinden daha düşük ve siyasi rejimi çok daha otoriter olsa da Çin'de de siyasi meşruiyetten bahsetmek mümkündür. Ekonomik büyüme yavaşladığında siyasi otorite meşruiyetini sağlamlaştırmak ve ülke içerisindeki eşitsizlikten kaynaklanan memnuniyetsizlikleri dengelemek için ek atılımlara ihtiyaç duyacaktır. Siyasi gücün özellikle tepede yoğunlaştığı bu ülkede bir meşruiyet kaybı halinde değişim sadece toplumdan değil aynı zamanda siyasi elit içerisinde muhtemel bölünmelerden de kaynaklanma ihtimali taşımaktadır.

Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika, demokratik olmayan BRICS ülkeleri olan Çin ve Rusya'dan daha özgür ve kapsayıcı siyasi yönetim biçimlerine

sahiptirler ve bu sayede hala yolsuzluk ve eşitsizlikle mücadele için daha çok fırsat barındırmaktadırlar. Öte yandan bu ülkelerin kendi içlerindeki farkları ve demokratik liberal değerlerinin gerileyişini de kabul etmek gerekmektedir. Bugüne kadar Çin ve Rusya gibi yükselen ekonomilerin otoriter rejimlerinin, toplumsal meşruiyetlerini büyük ölçüde toplumun çoğunluğunun faydalandığı başarılı ekonomik büyüme performanslarına borçlu olduğu düşünülebilir. Buna ek olarak, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika gibi ülkelerde ise son yıllarda giderek siyasi etki alanı daralan ve yerlerini aşırı eğilimli siyasetçilere ve partilere bırakan ılımlı merkez partilerinin meşruiyetlerini kaybetmeleri düşündürücüdür. Otoriterden demokrasiğe doğru çeşitlenen bir doğru parçasının farklı noktalarında konumlanan rejimlerle yönetilen yükselen ekonomilerin ülke içi servet dağılımları ve eşitsizlik seviyelerinde gerçekleşen son yıllardaki değişimler, ekonomik ve sosyal sonuçları itibariyle siyasi meşruiyeti etkilemiş olma veya etkileme ihtimali taşımaktadır.

Türkiye’de Servet Eşitsizliği

Yükselen orta ölçekli ülkelerden Türkiye, 2011 sonrasında siyasi rejimindeki otoriter niteliklerinin baskınlaşmasıyla eş zamanlı olarak politik ekonomi rejiminde de yeni kalkınmacı bir döneme girmiştir. Batı ülkelerinin küresel egemenliğinin zayıflaması ile birlikte Türkiye de siyasi ve ekonomik pusulasını 1950’lerden beri rol model kabul ettiği demokratik ve gelişmiş devletlerden uzağa, devlet kapitalizminin öne çıkan örnekleri sayılan Çin ve Rusya gibi ülkelere çevirmiştir. Bu dönüşüm sürecinde ülkenin servet dağılımındaki değişimler ile servet eşitsizliği seviyeleri, yeni dönemde yönetimin siyasal meşruiyetinin sürdürülebilirliği, muhtemel toplumsal hareketlerin motivasyonları ve ekonomik istikrarın geleceği ile ilgili belirleyici olacaktır.

Türkiye’yi konu alan ekonomik eşitsizlik çalışmaları ve tartışmalarının merkezinde genellikle gelir eşitsizliği olmuştur. Gelir eşitsizliği değerleri Türkiye’de uzun süredir sabit bir seyir izlemektedir. Oysaki son yıllarda uluslararası kuruluşlar tarafından yayınlanan ekonomik eşitsizlik raporlarına baktığımızda özellikle ülkedeki servet dağılım seviyesindeki eşitsizlik oranı ve bu oranın hızla artıyor oluşu meseleyi incelemeye değer kılmaktadır. Torul ve Öztunalı’nın (2018) çalışması da güncel servet eşitsizliği raporlarında Türkiye’nin pozisyonunu doğrulamakta, Türkiye’de servet eşitsizliğine dair çalışmaların yetersizliğine dikkat çekmektedir. Credit Suisse’in 2014 yılında yayınladığı Küresel Servet Raporu’na göre 2000 yılında ülkedeki en zengin %10’luk kesim toplam servetin %66.7’sine sahipken bu oran 2007’de %70.2’ye çıkmıştır. Tablo 3’te de görüldüğü gibi, 2014 yılı itibariyle Türkiye eşitsizlik seviyelerinin oldukça yüksek olduğu ABD, Filipinler ve Malezya gibi ülkeleri dahi geride bırakarak 77.7’lik bir yüzdeyle servet eşitsizliği sıralamasında dünyada ikinci sıraya yerleşmiştir. En zengin %10’luk kesiminin ülke içi servetin Türkiye’ye kıyasla daha fazlasına sahip olduğu tek ülke Rusya’dır.

Tablo 2: Gelişmiş Ülkelerde ve Yükselen Ekonomilerde Hanehalkı Servetindeki Değişimler

2015-2016	Toplam Hanehalkı Servetindeki Değişim (%)	Kişi Başına Düşen Servet Miktarındaki Değişim (%)
Türkiye	-5.50	-7.10
ABD	2.00	0.90
Almanya	2.80	2.80
Fransa	1.30	0.90
Brezilya	4.10	2.60
Hindistan	-0.80	-2.80
Çin	-2.80	-3.70
Rusya	-15.00	-14.40
Güney Afrika	-3.40	-4.00

Kaynak: Credit Suisse Global Wealth Databook 216

New World Wealth adlı kuruluşun 2018’de yayınladığı rapora göre Türkiye servet performansı en düşük ülkeler arasındadır. Aynı zamanda bu rapor da Türkiye’yi en eşitsiz ülkeler listesinde ilk beş içerisinde konumlandırmaktadır. Rapora göre hem 2016 hem de 2017 yıllarında arka arkaya 5.000’den fazla milyoner ülke dışına çıkmıştır. Tüm bu olumsuz gelişmelerin vatandaşların hayatına önemli yansımaları olmuştur. Tablo 2’ye baktığımızda, 2015-2016 yılları arasında Türkiye’de hem hane halkı servetinde hem de kişi başına düşen servet miktarındaki değişimin olumsuz olduğunu görmekteyiz. Tabloda Türkiye’den daha kötü durumda olan tek ülke Rusya’dır, fakat tüm olumsuz performansına rağmen Türkiye’den farklı olarak Rusya hala en çok milyarderin yaşadığı ülkelerden biridir. Uzun yıllar sürdürmeyi başardığı yüksek ekonomik büyüme rakamları sebebiyle yakın-BRIC’ler diye anılan ülkeler arasında sıralanan Türkiye, son yıllarda ekonomik ve siyasi birçok değişim yaşamıştır. Türkiye’nin Rusya tarzı bir devlet kapitalizmi sürecine doğru hızla evrildiği son yıllarda, servet eşitsizliğinin de hızla arttığı ve yüksek boyutlara ulaştığı açıkça gözlenmektedir (Öniş, 2018).

Karşılaştırmalı Bir Bakış

Bir ülkenin sahip olduğu demokratik veya otoriter özellikler ile servet dağılımı arasındaki ilişkiyi anlamak, servet eşitsizliği ve demokrasinin geleceği hakkında yorum yapabilmek için önemlidir. Tablo 3, siyasi rejim ile ülke içi servet dağılımı seviyesi arasında direkt ve açık bir ilişki bulunmadığına işaret etmektedir. Servet dağılımının en eşitsiz olduğu 15 ülke arasında Polity ve Freedom House endeksleri tarafından özgür veya demokrasi olarak sınıflandırılan ABD ve Hindistan’ın yanı sıra Tayland ve Mısır gibi özgür veya demokratik olmayan kategorilerine giren ülkeleri görmek de mümkündür. Benzer şekilde, Scheve ve Stasavage (2017)’ın incelemeleri de demokrasinin daha eşit bir servet dağılımını beraberinde getirdiğini

veya servet eşitsizliğinin anti-demokratik rejimlere özgü bir oldu olduğu fikirlerini destekleyen bir veri olmadığı göstermektedir.

Tablo 3: Servet Eşitsizliğinin En Yüksek Olduğu Ülkelerin Siyasi Rejimleri

<u>Servet Eşitsizliğinin En Yüksek Olduğu Ülkeler</u>	<u>%10'luk Kesimin Serveti</u>	<u>Polity Puanı (2017)</u>	<u>Freedom House Puanı (2018)</u>
Rusya	84.8%	4	20
Türkiye	77.7%	-4	32
Endonezya	77.2%	9	64
Filipinler	76.0%	8	62
Tayland	75.0%	-3	31
ABD	74.6%	8	86
Hindistan	74.0%	9	77
Brezilya	73.3%	8	78
Peru	73.3%	9	73
Mısır	73.3%	-4	26
İsviçre	71.9%	10	96
Arjantin	71.8%	9	83
Malezya	71.8%	5	45
Güney Afrika	71.7%	9	78
Şili	68.9%	10	94

Not: Freedom House için (100) puan en özgür (0) puan en az özgür, Polity için (10) puan en demokratik (-10) puan ise en az demokratik ülkeleri belirtmek için kullanılmaktadır.

Kaynaklar: James Davies, Rodrigo Lluberas and Anthony Shorrocks, Credit Suisse Global Wealth Databook 2014; “Freedom in the World 2018”, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018>; “polity IV Annual Time-Series, 1800-2017”, <http://systemicpeace.org/inscrdate.html>

Öte yandan, bu çalışmaya göre günümüzde ülkeleri demokratik ve otoriter diye iki sınıfa ayırmak siyasal meşruiyet ve servet eşitsizliği eğilimlerini değerlendirmek için yeterince faydalı değildir. Gelişmiş Batı ülkelerinin birçoğunu günümüzde sorunlu demokrasiler olarak değerlendirmek daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır. Siyasal meşruiyet meselesi sadece demokratik olarak adlandırılan rejimlerde anlam ifade etmemekte, aynı zamanda otoriter özellikler gösteren siyasi sistemlerde de toplumun rızası otoritenin yerinde kalabilmesi için önem arz etmektedir. Tüm meşruiyet tartışmaları da ele aldığımız ülkelerdeki eşitsizlik seviyeleri ve bunun topluma yansıma biçimleriyle yakından ilgilidir. Sonuç olarak 2018 yılında rekabetçi bir otoriter rejim ile yönetimi büyük servet sahipleri tarafından ele geçirilmiş sorunlu bir demokrasi arasındaki fark giderek azalmakta, farklı rejimler arasındaki sınırlar bulanıklaşmaktadır.

Bununla beraber, servet eşitsizliğinin siyasal değişkenlerden etkilenmediği veya siyasal yansımaları olmayacağı sonucuna varmak da mümkün değildir. Özellikle son yıllarda Çin'in önderliğinde yükselişe geçen politik ekonomik

sistemlerin nüfuz ettiği ülkelerde, devletin ekonomik ilişkilerde üstlendiği aktif rol, siyasal ilişkiler ile servet dağılımı arasındaki ilişkiyi sorgulamaya sebep olmaktadır. Stratejik kapitalizm veya devlet kapitalizminin hakim olduğu ülkelerde devlet ile belirli sermaye gruplarının yakın ilişkileri ve bu ilişkilerin şeffaflıktan uzak karakteri düşünüldüğünde kişilerin ve grupların mal varlıklarına siyasi çıkar ilişkileri sebebiyle el konulması veya ülke içi servetin yine benzer motivasyonlarla yeniden dağıtılması ihtimali ortaya çıkmaktadır. Servet dağılımı üzerinde söz sahibi olan siyasal bir otorite altında servetin siyasal bir ödüllendirme ve cezalandırma aracı olarak kullanılma riski vardır. Yine devlet kapitalizmi altında servetin devlete yakın grupların elinde giderek daha fazla yoğunlaştığı ve eşitsizlik seviyesinin giderek arttığı muhtemel durumlarda ise ekonomik elitlerin kendi çıkarlarına hizmet eden politikaları siyasal otoriteye dayatma ve sahip oldukları avantajlı pozisyonu koruyacak bir siyasi yönetimi destekleme tehlikesi olasıdır. Kısacası servet eşitsizliği ile siyasal rejim arasında direkt bir ilişki iddiasında bulunmak var olan verilerle mümkün değilse de, özellikle ekonomik yapı olarak stratejik kapitalizmi benimseyen devletlerin ülkelerinde siyaset ve servet dağılımı arasında çift yönlü bir ilişki olma ihtimalinden bahsedilebilir. Demokratik BRICS ve Batı ülkelerinde ise her ne kadar demokratik değerlerin zayıfladığı bir süreçten bahsediliyor olsa da, devlet ile sermaye arasındaki ilişki ile ilgili ortaya atılan yolsuzluk iddiaları hala skandal olarak değerlendirilmektedir. Yolsuzluk vakalarının siyasi meşruiyete zarar verme potansiyeli olan bu ülkelerde denge ve denetleme sistemlerinin tamamen ortadan kalkmadığını iddia etmek mümkündür. Bu açıdan bakıldığında, devlet kapitalizminin giderek katılaştığı Çin, Rusya ve Türkiye gibi ülkelerde servet dağılımı, eşitsizliği ve ekonomik politikalarda ani değişimler ve istikrarsızlık ile toplumun çoğunluğu aleyhine gelişmeler görmek diğer ülkelere kıyasla daha olası gözükmektedir.

Küresel çapta giderek daha ivedi şekilde odaklanılması gereken servet eşitsizliği meselesinde, önemli etkiye sahip olduğu düşünülebilecek bir diğer etmen de orta sınıfların buldukları toplum içerisindeki oranlarıdır. Orta sınıf kavramı genellikle yıllık olarak belirli aralıklar arasında gelir elde eden hanelerin mensuplarını tanımlamak için kullanılmaktaysa da, aynı kavram farklı seviyelerde servete sahip haneleri ayrıştırabilmek açısından da kullanışlı bir araç görevi görmektedir. Günümüzde gelişmekte olan ülkelere ABD'ye baktığımızda gerek gelir dağılımı gerekse servet dağılımı açısından orta sınıf hanelerin oranının daralmakta olduğunu söylemek mümkündür (Zucman, 2016: 41). Küresel servet dağılımının orta sınıfını oluşturanların neredeyse yarısı Çin'de yaşamaktadır (Allianz Raporu, 2017). Ne yazık ki Çin'in küresel orta sınıfın önemli bir kısmına ev sahipliği yapıyor oluşu dahi Çin'de orta sınıfın daraldığı gerçeğini değiştirmemektedir. Dünya Eşitsizlik Raporu'nun 2018 verilerine göre geçtiğimiz otuz yılda küresel servet artışının en az yansıdığı kesim orta sınıf olmuştur. Servet artışı alt sınıfların hayat kalitesini oldukça arttırmış olsa da pastadan en büyük dilimi yine %0.1'lik ve hatta %0.01'lik kesim almış ve eşitsizlik bu sebeple artmaya devam etmiştir.

Servet eşitsizliğini gelişmiş ve yükselen ekonomilerin hepsinde kritik şekilde etkileyen bir diğer mesele de neoliberal dönüşüm sonucunda artan finansallaşmadır. Servet bir terim olarak her ne kadar kişilerin gerçek ve finansal varlıklarının tamamını ifade etse de finansal varlıkların eşitsizlik üzerindeki etkisi gerçek varlıklardan farklıdır. Finansal birikim, diğer birikim türlerinden çok daha hızlı şekilde katlanarak büyüyebilir. Bu sebeple, finansal varlıklar diğer varlık türlerine kıyasla, en zengin kesimlerin elinde daha fazla kümelenme eğilimindedirler. Finans sektöründe gelişen teknolojiler ile beraber kapitalin ve sanal yatırımların küresel hareketliliğinin artması, finansal servet sahibi kişilere kolayca erişilebilir bir “terk etme” seçeneği sunmaktadır.³ Bu seçenek özellikle yüksek miktarda finansal varlığa sahip zengin kesimlerin siyasi etki alanlarını arttırmıştır.

Son olarak servet eşitsizliğinin son yıllarda küresel çapta giderek artan bir eğilim izlemesi, özellikle dağılım eşitsizliğinin yüksek olduğu ülkelerdeki siyasal rejimlerin ve hükümetlerin meşruiyetini sarsma veya zayıflatma tehlikesi yaratmaktadır. Ülkelerindeki çoğunlukların çıkarlarını gözetme vaadiyle seçilen sağ ve sol popülist yönetimlerin küresel çapta etki alanını genişlettiği bir dünyada, toplumların giderek daha da geniş kesimlerini olumsuz şekilde etkileyen artan servet eşitsizliği eğilimlerinin sürdürülebilirliği şüphelidir. Özellikle Türkiye gibi başarılı makroekonomik büyüme dönemlerinin sonrasında duraklama sürecine giren ülkelerde, yüksek seviyelerde olan ve artan bir eğilim izleyen servet eşitsizliğinin muhtemel ekonomik, siyasi ve toplumsal sonuçları olacağı düşünülebilir.

Sonuç

Servet eşitsizliği günümüzde gerek gelişmiş ülkelerde gerek yükselen ekonomilerde çözüm bekleyen en önemli sosyo-ekonomik sorunlar arasında yer almaktadır. Bugüne kadar gelir eşitsizliğine kıyasla daha az odaklanılmış olmasına rağmen, servet eşitsizliği özellikle 2008 finansal krizi sonrasında milyarlar ve en zengin %1 ile %0.1’lik kesimin mal varlıklarına artan ilgi sebebiyle toplumsal ve akademik tartışmalarda kayda değer bir görünürlük kazanmaya başlamıştır. Servet eşitsizliği verileri Batı ülkeleri dışında sınırlıdır. Olgunun siyasi ve toplumsal kaynakları ile sonuçlarına dair yeterli bulgu bulunmasa da yine de meseleyi küresel çapta ve etkili şekilde ele almayı mümkün kılacak bazı öneriler sunulabilir.

Farklı siyasal, toplumsal ve ekonomik bağlamlarda gözlemlediğimiz yüksek ve yükselmekte olan servet eşitsizliğinin küresel karakterini benimsemek gerekmektedir. Servet dağılımının her ne kadar ilk aşamada artan oranlı vergilendirme ve miras sisteminde yapılacak çeşitli düzenlemeler ile devlet seviyesinde reformlarla kontrol altına alınabileceği düşünülse de özellikle servet dağılımının en tepesinde yoğunlaşan gruplar ele alınırken küresel boyutu göz ardı

³ Albert O. Hirschman. (1970). Terk Etme, Sesini Yükseltme ve Sadakat.

etmek kritik bir hata olacaktır. Zira dünyanın çeşitli yerlerinde giderek yayılmış olan vergi cennetleri ve sermayenin hareketliliğini artıran yeni finansal teknolojiler, farklı ülkelerdeki zenginlerin servetlerini ulus devlet olgusunun sınırlarını aşan mekanizmalarla yönetmelerine olanak tanımaktadır. Bu sebeple servet eşitsizliği ele alınırken küresel işbirliğine ve uluslararası oluşumlara ihtiyaç vardır. Gelişmiş ülkeler ile yükselen ekonomilerin bir arada yer aldığı G20'den servet eşitsizliğinin tartışılacağı, olguya dair çözümler üretileceği ve küresel bir denetim ve kontrol mekanizmasının tasarlanacağı bir platform olarak faydalanmak, ulus devlet seviyesinde sunulan mekanizmalardan çok daha etkili olacaktır.

Otoriter devlet kapitalizmi tanımına uyan Rusya gibi ekonomilerde giderek daha da kemikleşen siyaset ve sermayenin yakın ilişkisinin hem bu ülkelerdeki servet dağılımındaki eşitsizlik seviyelerini artmasına hem de önceden kestirilemez olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca yine bu durum yer yer çok güçlenen ülke içi sermaye gruplarının siyaseti kendi çıkarları doğrultusunda daha rahat şekilde şekillendirmesine de yol açma tehlikesi taşımaktadır. Bu sebeple siyaset ve sermaye arasındaki ilişkilerin saydam ve takip edilebilir olmadığı ülkelerde öncelikli olmak üzere denge ve denetleme mekanizmasını güçlendirecek yeni demokratik çözümler üzerine düşünmek de servetin daha eşit dağılımı ve demokratik değerlerin tekrar sağlanması için önemli olacaktır.

Geçtiğimiz yüzyılın servet eşitsizliği tarihine ait veriler her ne kadar sadece Batı ülkeleriyle sınırlı olsa da bu verilere dayanarak günümüze dair önemli çıkarımlar yapmak mümkündür. Chuck Collins'in (2012) de vurguladığı gibi, özellikle Avrupa'da 1890-1928 yılları arasında son derece arttığı bilinen servet eşitsizliği oranları ile bu oranların 1929'daki Büyük Buhran sonrası tekrar sürdürülebilir seviyelere inmiş oluşu günümüzdeki eşitsizlik oranlarına rağmen geleceğe umutlu bakabilmemize olanak tanımaktadır. Yirminci yüzyıldan servet eşitsizliğine dair çıkarılabileceğimiz en önemli derslerden biri de orta sınıf yanlısı politikaların eşitsizliği azaltmaya sağladıkları katkıdır. Son yıllarda özellikle Batı ülkelerinde giderek daralan orta sınıfı tekrar güçlendirmek hem yoksullaşmaya hem de aşırı zenginleşmeye bir alternatif sunarak eşitsizliği sürdürülebilir seviyelere çekmek için uygulanabilecek dikkate alınmaya değer bir politikadır. Ayrıca ekonomik büyümeden en kısıtlı payı alan ve gerek siyasi gerek ekonomik açıdan kendini dışlanmış hissederek çözümü sağ popülist politikalarda arayan Batı ülkelerinin orta sınıf vatandaşlarını küresel ekonomide tekrar kazanmak demokrasinin sağlanmasına ve demokratik değerlerin tekrar küresel egemen norm olmasına da katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA:

- Acemoğlu, D., Naidu, S., Restrepo, P. Ve Robinson, J. (2015) “Democracy, Redistribution, and Inequality”, *Handbook of Income Distribution*, 2, 1885–966.
- Addo FR. (2014) “Debt, Cohabitation, and Marriage in Young Adulthood”, *Demography*, 51(5), 1677–701.
- Allianz. (2017) “Global Wealth Report 2017”. 9 Aralık 2018 tarihinde: https://www.allianz.com/content/dam/onemarketing/azcom/Allianz_com/migration/media/economic_research/publications/specials/en/AGWR_17_english.pdf.
- Attanasio O.P. Ve Hoynes, H.W. (2000) “Differential Mortality and Wealth Accumulation”, *Journal of Human Resources*, 35(1), 1–29.
- Bond Huie, S.A., Krueger, P.M., Rogers, R.G. Ve Hummer, R.A. (2003) “Wealth, Race, and Mortality”, *Social Sciences Quarterly*, 84(3), 667–84.
- Capgemini. (2018) “World Wealth Report”, 9 Aralık 2018 tarihinde: <https://www.worldwealthreport.com/download>.
- Collins, C. (2012) 99 to 1: How Wealth Inequality is Wrecking the World and What Can We Do About It?, New Economy Working Group.
- Conley, D. (1999) Being Black, Living in the Red: Race, Wealth, and Social Policy in America. Berkeley: University of California Press.
- Credit Suisse. (2014) “Global Wealth Databook 2014”, 9 Aralık 2018 tarihinde: <http://piketty.pse.ens.fr/files/CSGlobalWealthDatabookOctober2014.pdf>.
- Credit Suisse. (2016) “Global Wealth Report 2016”, 9 Aralık 2018 tarihinde: <http://www.db.zs-intern.de/uploads/1479892972-GlobalWealthReport2016.pdf>.
- Credit Suisse. (2017) “Global Wealth Report 2017”, 9 Aralık 2018 tarihinde: <https://static.poder360.com.br/2017/11/global-wealth-report-2017-en.pdf>.
- Davies, J.B., Lluberas, R., Ve Shorrocks, A.F. (2017) “Estimating The Level and Distribution of Global Wealth, 2000-2014”, *Review of Income and Wealth*, 63(4), DOI: 10.1111/roiw.12318.
- Di Matteo, L. (2018) The Evolution and Determinants of Wealth Inequality in the North Atlantic Anglo-Sphere, 1668–2013, Palgrave Pivot.
- Doren, C. Ve Grodsky, E. (2016) “What Skills Can Buy: Transmission of Advantage Through Cognitive and Noncognitive Skills”, *Sociological Education*, 89(4), 321–42.
- Friedline, T., Masa, R.D. Ve Chowa, G.A.N. (2015) “Transforming Wealth: Using the Inverse Hyperbolic Sine (IHS) and Splines to Predict Youth’s Math Achievement”, *Social Science Research*, 49, 264–87.
- Haggard, S. Ve Kaufman, R. (2012) “Inequality and Regime Change: Democratic Transitions and the Stability of Democratic Rule”, *American Political Science Review*, 106, 495–516.

- Hurd, M. Ve Kapteyn, A. (2003) “Health, Wealth, and the Role of Institutions”, *Journal of Human Resources*, 38(2), 386–415.
- Jez, S.J. (2014) “The Differential Impact of Wealth versus Income in the College-going Process”, *Research in Higher Education*, 55(7), 710–34.
- Jones, J. Ve Smith, J. (2014) A College Degree is No Guarantee, Center for Economic and Policy Research.
- Keister, L.A. (2014) "The One Percent.", *The Annual Review of Sociology*, 40, 347-67.
- Killewald, A., Pfeffer, F.T., Ve Schachner, J.N. (2017) “Wealth Inequality and Accumulation”, *Annual Review of Sociology*, 43, 379–404.
- Murtin, F. Ve d’Ercole, M.M. (2015) Household Wealth Inequality Across OECD Countries: New OECD Evidence, *OECD Statistics Brief*, 21.
- Nau, M., Dwyer, R.E. Ve Hodson, R. (2015) “Can’t Afford a Baby? Debt and Young Americans”, *Research in Social Stratification and Mobility*, 42, 114–22.
- Öniş, Z. Ve Kutlay, M. (2013) “Rising Powers in a Changing Global Order: The Political Economy of Turkey in the Age of BRICS”, *Third World Quarterly*, 34(8).
- Öniş, Z. (2014) “Küreselleşme, Gelir Adaletsizliği ve Demokrasinin Geleceği: Kriz Sonrası Eğilimler”, *İktisat ve Toplum*, 47.
- Öniş, Z. (2016) “Democracy in Uncertain Times: Inequality and Democratic Development in the Global North and Global South”, *METU Studies in Development*, 23, 317-336. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2641477>
- Öniş, Z. (2017) “The Age of Anxiety: The Crisis of Liberal Democracy in a Post Hegemonic Global Order”, *The International Spectator*, 52, 3.
- Öniş, Z. (2018) “Turkey under the Challenge of State Capitalism: The Political Economy of the Late AKP Era”, *Southeast European and Black Sea Studies* (inceleme aşamasında)
- Pfeffer F.T. (2011) “Status Attainment and Wealth in the United States and Germany”, T.M Smeeding, R Erikson, M. J’anti (der.) *Persistence, Privilege, and Parenting: The Comparative Study of Intergenerational Mobility içinde*, New York: Russell Sage Found, 109–137.
- Saez, E. Ve Zucman, G. (2016) “Wealth Inequality in the United States since 1913: Evidence from Capitalized Income Tax Data”, *Quarterly Journal of Economics*, 131(2), 519–578.
- Scheve, K. Ve Stasavage, D. (2017) “Wealth Inequality and Democracy”, *Annual Review of Political Science*, 20, 451-468.
- Schneider, D. (2011) “Wealth and the Marital Divide”, *American Journal of Sociology*, 117(2), 627–67.

- Semyonov, M. Ve Lewin-Epstein, N. (2013) “Ways to Richness: Determination of Household Wealth in 16 Countries”, *European Sociological Review*, 29(6), 1134–48
- Shapiro, T. (2004) *The Hidden Cost of Being African American*, Oxford University Press.
- Torul, O. Ve Öztunaı, O. (2018) “On Income and Wealth Inequality in Turkey”, *Central Bank Review*, 18, 95-106.
- World Inequality Lab. (2018) “World Inequality Report”. 9 Aralık 2018 tarihinde: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-full-report-english.pdf>.

